

УДК 323.2

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Н. В. Цинко

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня,
навчально-науковий інститут права

Науковий керівник – д.н.соц.ком., професор О. А. Мітчук

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті з'ясовано соціально-історичні та новітньо-інформаційні супроводи виникнення інформаційної війни як поняття сучасних зовнішньо-політичних міжнародних відносин. Особливої уваги приділено характеристиці суб'єктів інформаційних війн та опису їх характеристики.

Ключові слова: правова комунікація, інформаційна війна, історія, інформаційна революція, медіа.

The article clarifies the socio-historical and modern informational accompaniments of the emergence of information war as a concept of modern foreign and political international relations. Particular attention is paid to the characteristics of the subjects of information wars and the description of their characteristics.

Keywords: legal communication, information war, history, information revolution, media.

Поняття «інформаційної війни» є надзвичайно актуальним у сучасному науковому та політичному дискурсах і реаліях міжнародної політики. Як стверджує теоретик інформаційної безпеки Ірина Малик: «Інформаційні війни, як явище, існували з давніх часів. Здійснення інформаційних впливів з використанням інформаційної зброї (приховування інформації; подача її частково, у певному ракурсі; перебільшення наслідків) було зафіксовано літописцями на теренах України ще за Київської Русі» [5, С. 140].

Дослідниця наводить такі історичні приклади, як факт поїздки княгині Ольги до Константинополя, причина і мета якої так і не були висвітлені ні києворуськими, ні візантійськими джерелами, а також легендарне повідомлення-попередження князя Святослава «Іду на ви!», яке створювало сум'яття й паніку у війську суперника і нерідко сприяло цим перемозі [5].

Подібні ситуації можна знайти в інших давніх джерелах, наприклад, Біблії, де описана історія Гедеона, котрий так залякував військо суперників, що те нерідко програвало з розгубленості чи боролоса саме з собою.

Цікавий факт зі світової історії – ще один зразок інформаційної війни (своєрідну версію історії «троянського коня») в давню епоху наводить І. Валушко у розвідці «Еволюція інформаційних війн: історія і сучасність», посилаючись на історичні записки Плутарха.

Війська Александра Македонського під час виснажливого походу на Індію (326 року до н. е.) втратили більшість моральних і психологічних сил на боротьбу. Щоб підняти їхній бойовий дух, «Македонський наказав виготовити зразки зброї (списи, мечі, стріли, луки), амуніції (одяг, взуття), які значно перевершували розміри реальних, і, залишивши ці речі на місці табору на березі Інду, інсценізувати, наче просто забули їх. Коли індуський цар

Таксилу отримав від розвідників гігантські речі, то відмовився від переслідування війська, подумавши, що в Александра всі воїни – велетні» [1, С. 130].

Мета нашої роботи полягає в функціональному історичному аналізі правової комунікації в умовах інформаційно-соціокомунікаційної війни.

Теоретичною базою дослідження послуговували Закон України «Про інформацію», а також наукові розвідки українських та зарубіжних вчених: із соціальних комунікацій, журналістики й теорії інформаційної війни: І. Валюшко, Ю. Горбань, В. Ліпкан, Г. Почепцов, І. Малик, І. Міщенко, В. Погрібна, М. Лібікі, В. Різуна, В. Хорошка тощо.

Саме з історії давнього світу багато дослідників формують перші та ключові принципи ведення інформаційних воєн задовго до інформаційного вибуху й технологічної ери. Так, докторка соціологічних наук Вікторія Погрібна у статті «Інформаційна війна як каталізатор геополітичних змін» пише про VI ст. до н. е., цитуючи китайського філософа й військового діяча Сунь Цзи:

1. «Розтлівайте все гарне, що є в країні вашого супротивника.
2. Залучайте видатних діячів супротивника в злочинні діла.
3. Підривайте престиж керівництва супротивника й виставляйте його в потрібний момент на ганьбу громадськості.
4. Використовуйте в цих цілях співробітництво із найбільш підлими й мерзенними людьми.
5. Розпалюйте сварки й зіткнення серед громадян ворожої вам країни.
6. Підбурюйте молодь проти старих.
7. Заважайте всіма способами роботі уряду.
8. Перешкоджайте всіма способами нормальному постачанню ворожих військ і підтримці в них порядку.
9. Сковайте волю воїнів супротивника піснями й музикою.
10. Робіть усе можливе, щоб знецінити традиції ваших ворогів і підірвати їхню віру у своїх богів.
11. Посилайте жінок легкої поведінки для того, щоб доповнити справу розтління.
12. Будьте щедрі на пропозиції й подарунки для купівлі інформації й спільників.
13. Взагалі не заощаджуйте ні на грошах, ні на обіцянках, оскільки це приносить прекрасні результати» [7, С. 73].

Ці старокитайські рекомендації є дієвими та з успіхом застосовуються в сучасних умовах ведення інформаційної війни. Утім, найдавнішим терміном у контексті інформаційних впливів є «пропаганда», яку Георгій Почепцов визначив як «інтенсивні комунікативні процеси, що мають на меті зміну поведінки аудиторії, на яку вони налаштовані» [8]. Щодо інформаційної війни, то вважають, що «одним із перших про феномен інформаційних воєн у XX столітті написав Маршалл Маклюєн (1960-ті рр.)» [8].

Як стверджують автори статті «Інформаційні війни й кібертероризм: поняття, особливості»: «Інформаційна війна виникла як форма ескалації інформаційних конфліктів, це продукт розвитку суспільства, яке у XXI столітті стало свідком інформаційної революції» [6, С. 698].

Інформаційна революція, тобто неабияке піднесення й активізація інформаційних запитів суспільства та швидкої реакції на них, зростання кількості засобів для передачі та запису інформації тощо, тісно пов'язана з розвитком системи засобів масової комунікації та з політичними процесами у світі. Дефініція інформаційної війни залишається дискусійним питанням у науці. Її слід відмежовувати від суголосних, але не тотожних понять «психологічна війна», «кібервійна», «мережева війна» тощо, хоча всі ці явища здебільшого взаємодоповнюють одне одного в умовах гібридної війни.

Видатний український дослідник соціальних комунікацій, психотехнологій та інформаційних воєн Георгій Почепцов в унікальному посібнику «Інформаційна політика» подав розлогу теоретичну картину та сформулював теоретичні концепції загальної та української інформаційної політики, зокрема зосередивши увагу на принципах, термінології, сутності інформаційних воєн та інформаційних стратегіях. За його визначенням, «інформаційні війни є інформаційними технологіями, що впливають на інформаційні системи, маючи на меті введення в оману масової чи індивідуальної свідомості, виведення з ладу або десинхронізацію процесів управління суспільством та його складовими, передовсім військовими» [8]. У сучасному термінологічному вжитку НАТО використовують замість поняття «інформаційна війна» термін «інформаційна операція».

Георгій Почепцов зазначає, що «складниками інформаційних операцій є такі фактори підвищення ефективності, як: фактор еквівалентності, фактор соціального середовища, фактор візуального домінування, фактор тематичного домінування, фактор домінування форми, фактор невідповідності власної та чужої комунікації, фактор неоднорідності аудиторії, фактор переведення в дію, фактор спростування контраргументів, фактор деталізації контексту, фактор розбіжності візуальних і вербальних повідомлень» [8].

Політик Наталія Семен у праці «Поняття «інформаційна війна» в контексті соціальних комунікацій» визначає інформаційні війни як «інформаційні технології, які мають на меті ввести в оману широке коло людей, маніпулювати індивідуальною та масовою свідомістю, що призводять до виведення з ладу процесів управління суспільством і його складовими, передовсім військовими» [9, С. 22]. За її словами, головну роль у провадженні інформаційної війни відіграє особливий відповідник збройної агресії – інформаційна агресія, тобто «незаконні дії однієї зі сторін в інформаційній сфері, спрямовані на заподіяння супротивнику конкретної, відчутної шкоди в окремих сферах його діяльності шляхом обмеженого та локального за своїми масштабами застосування сили» [9, С. 22].

Водночас чимало дослідників наголошують на тому, що необхідно відрізнити поняття «інформаційна війна» від інших, суміжних або схожих. Так, поняття «кібервійна» належить здебільшого до площини гібридної війни, але може виходити за її межі й не є тотожним поняттю інформаційної війни. Адже інформаційна війна може не включати атаки на комп'ютери та технологічні комунікації суперників. І. Валюшко в розвідці «Основні виклики і загрози в епоху інформаційних війн» зауважує щодо цього: «Кібератака має найнебезпечніші наслідки, оскільки вона націлена на інформаційні системи, які управляють інфраструктурою, а небезпечні наслідки будуть у фізичному просторі, а не в інформаційному» [2, С. 143].

Анатолій Яфонкін у цьому аспекті додає, що «відключення комп'ютерних систем в результаті хакерської атаки призведе до руйнування 20 відсотків середніх компаній і третини банків протягом декількох годин, а за кілька діб зупиниться половина всіх підприємств. В результаті економіка держави впаде» [11, С. 469]. Відтак кібератаки разом з інформаційними операціями та іншими видами сучасних протистоянь у гібридних війнах створюють величезну загрозу всій міжнародній спільноті.

Юрій Горбань зазначає, що «інформаційна війна використовується з метою «послабити моральні і матеріальні сили супротивника або конкурента та зміцнити власні. Вона передбачає вжиття заходів пропагандистського впливу на свідомість людини в ідеологічній та емоційній сферах» [3, С. 137].

Грубо кажучи, науковці вирізняють внутрішні і зовнішні інформаційні війни. Петро Шпига у статті «Основні технології та закономірності інформаційної війни» пише про чотири сучасні підходи до дефініції поняття «інформаційна війна»:

– «перший підхід трактує їх як сукупність політико-правових, соціально-економічних, психологічних дій, що передбачають захоплення інформаційного простору,

витіснення ворога з інформаційної сфери, знищення його комунікацій, позбавлення засобів передачі повідомлень, а також інші подібні цілі;

– за другим підходом, інформаційна війна – це найгостріша форма протистояння в інформаційному просторі, де першочергового значення набувають такі якості взаємодії, як безкомпромісність, висока інтенсивність суперечки та короткотривалість гострого суперництва;

– за третім підходом, інформаційна війна інтерпретується як форма забезпечення та ведення військово-силових дій за допомогою найсучасніших електронних засобів (цифрових випромінювачів, супутникових передавачів та інших аналогічних засобів, які застосовуються для виконання військових завдань);

– четвертий підхід ототожнює інформаційні війни з кібернетичними війнами (протистояння між технічними системами)» [10].

Часто інформаційну війну провадять у комплексі з кібервійною і психологічною війною. «Психологічна війна – це сукупність різних форм, методів і засобів впливу на людину з метою зміни у бажаному напрямі її психологічних характеристик, а також групових норм, масових настроїв, суспільної свідомості в цілому» [9].

Можемо зробити висновок, що мережеве суспільство має велике значення для медіа, оскільки воно змінює спосіб споживання та поширення інформації. Медіа повинні адаптуватися до нових умов та викликів, які ставить перед ними мережеве суспільство. Однак, це також відкриває нові перспективи розвитку та можливості для медіа. Роль програмного забезпечення стає все більш важливою у веденні медіапроєкту в мережевому суспільстві, оскільки воно допомагає забезпечити швидку та ефективну роботу з інформацією та комунікацією з аудиторією. Комунікативний резонанс дозволяє суттєво збільшувати охоплення аудиторії.

1. Валюшко І. Еволюція інформаційних війн: історія і сучасністю *Історико-політичні студії. Сер. Політичні науки* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», Ін-т історії укр. сусп-ва ; редкол.: І. Д. Дудко (голова) та ін. Київ : КНЕУ, 2015. № 2. С. 127–134.
2. Валюшко І. Основні виклики і загрози в епоху інформаційних війн. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. Вип. 23(2). С. 142–147.
3. Горбань Ю. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 1. С. 136–141.
4. Ліпкан В. Національна безпека України : навч. посіб. Київ : КНТ, 2009. 576 с.
5. Малик І. Інформаційні війни в Україні: історія, сучасний стан та перспективи. *Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження і підготовки фахівців* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції. 2011. С. 140–142.
6. Міщенко І. Інформаційні війни й кібертероризм: поняття, особливості. *Молодий вчений* : наук. журн. Херсон, 2017. № 10 (50). С. 698–703.
7. Погрібна В. Інформаційна війна як каталізатор геополітичних змін. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики* : зб. наук. статей за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. / редкол.: А. П. Гетьман, І. В. Яковюк, В. І. Самошенко та ін. Х. : Право, 2016. С. 72–75.
8. Почепцов Г. Інформаційна політика : навч. посіб. для студентів ВНЗ, аспірантів, викладачів. К., 2008. 663 с.
9. Семен Н. Поняття «інформаційна війна» в контексті соціальних комунікацій. *Держава та регіони. Сер. Соціальні комунікації*. 2016. № 1. С. 22–25.
9. Шпига П. Основні технології та закономірності інформаційної війни. *Проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 8. С. 326–339.
10. Яфонкін А. Інформаційна війна проти держави та інформаційна безпека України. *Форум Права*. 2017. Вип. 5. С. 466–472.